

KEMALPAŞA KÜLTÜR VE ÇEVRE SEMPOZYUMU

3 - 5 HAZİRAN 1999
KEMALPAŞA-İZMİR

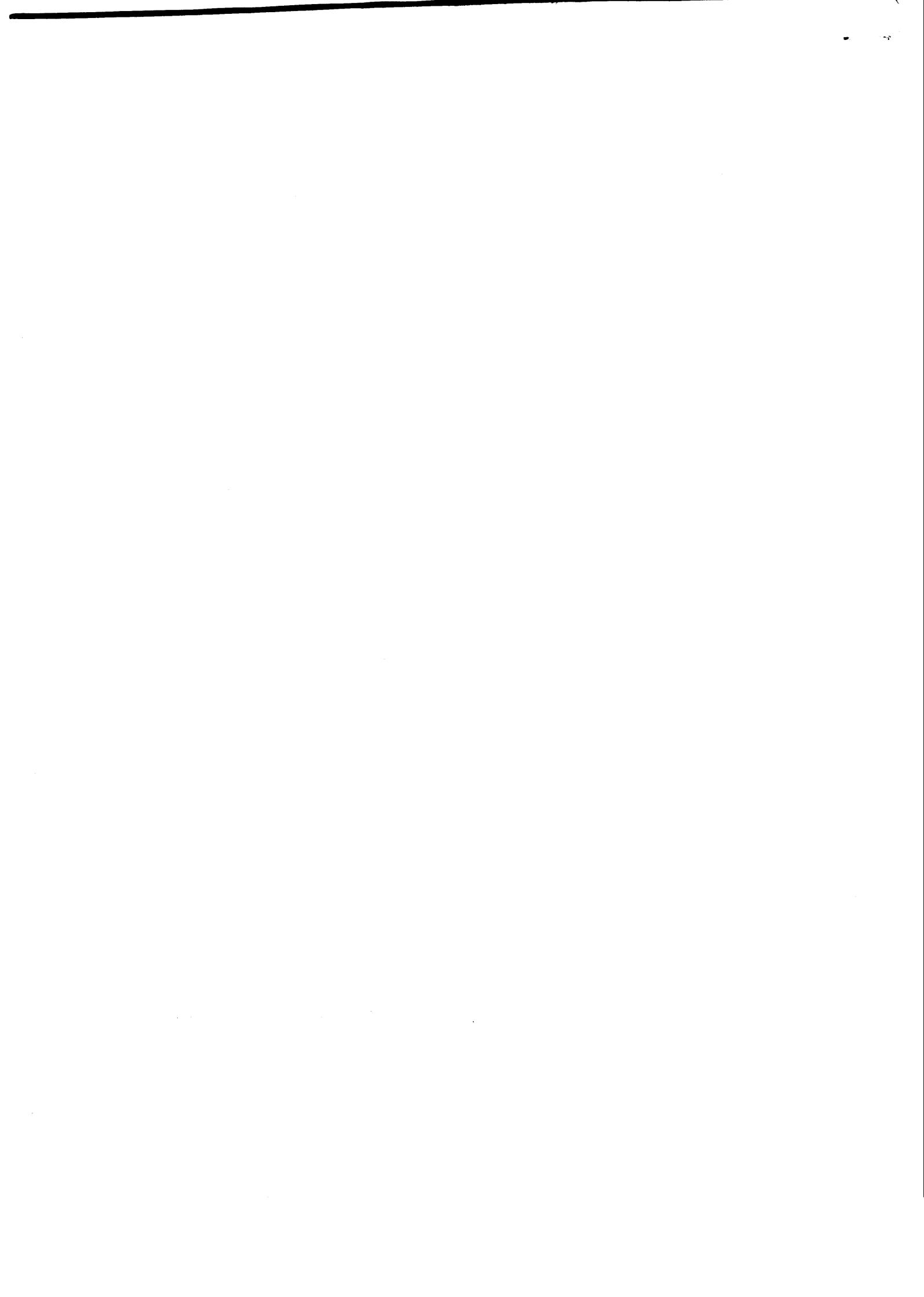
BİLDİRİLER

Düzenleyen

KEMALPAŞA KAYMAKAMLIĞI
VE
EGE ÜNİVERSİTESİ İZMİR ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

EGE SERAMİK'İN KATKILARIYLA

Dizgi - Montaj - Baskı: **META** Basım ☎ 342 75 24 Bornova-İzmir, 1999

Ulucak Höyük Mezarlığı

Yrd. Doç. Dr. Zafer DERİN¹

Dr. Turan ÖZKAN²

¹ Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, Bornova-İzmir

² Arkeoloji Müzesi Müdürü, İzmir

Ulucak Höyük Mezarlığı Bornova-Ankara karayolunun 15. kilometresinde yeralan Ulucak ayrımındaki Socotap Tütün İşletmesi'nin bahçesi içinde kalmıştır. Mezarlık alanı Ulucak Höyüğü'nün 150 metre güneydoğusundadır (Plan: 1, 2). İzmir Müzesi ile Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı'nın ortak proesi olarak kazılara; höyükte 1995 yılında, mezarlık alanında ise 1998 yılında başlanılmıştır¹.

Büyük ölçekli kavim hareketlerine sahne olan Batı Anadolu'da Ulucak mezarlığının kullanıldığı Erken Tunç Çağı'nda yüzlerce yerleşim merkezi kurulmuş ve bu merkezler bütün Batı Anadolu kıyıları ile adalar ve iç kesimdeki yerleşik hayata hareketlilik getirmiştir. Siyasi ve kültürel hareketlilik Orta Tunç Çağı süresince de devam etmiştir. Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda yerleşen topluluklara paralel olarak mezar sayısında da bir artış olmuştur. Bu dönemde mezarlık Kalkolitik dönemde farklı olarak yerleşim alanları dışına taşınmış ve yerleşim merkezlerinin yakınında büyük mezarlık alanları oluşturulmuştur. Bugün kadar yapılan araştırma ve kazılarla birçok yerleşim merkezi tespit edilmekle birlikte, bu tür mezarlıkların bulunması tesadüflere ya da kaçak kazıcılara kalmıştır. Erken Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı'na ait yerleşmeler yükseltileri ile höyük

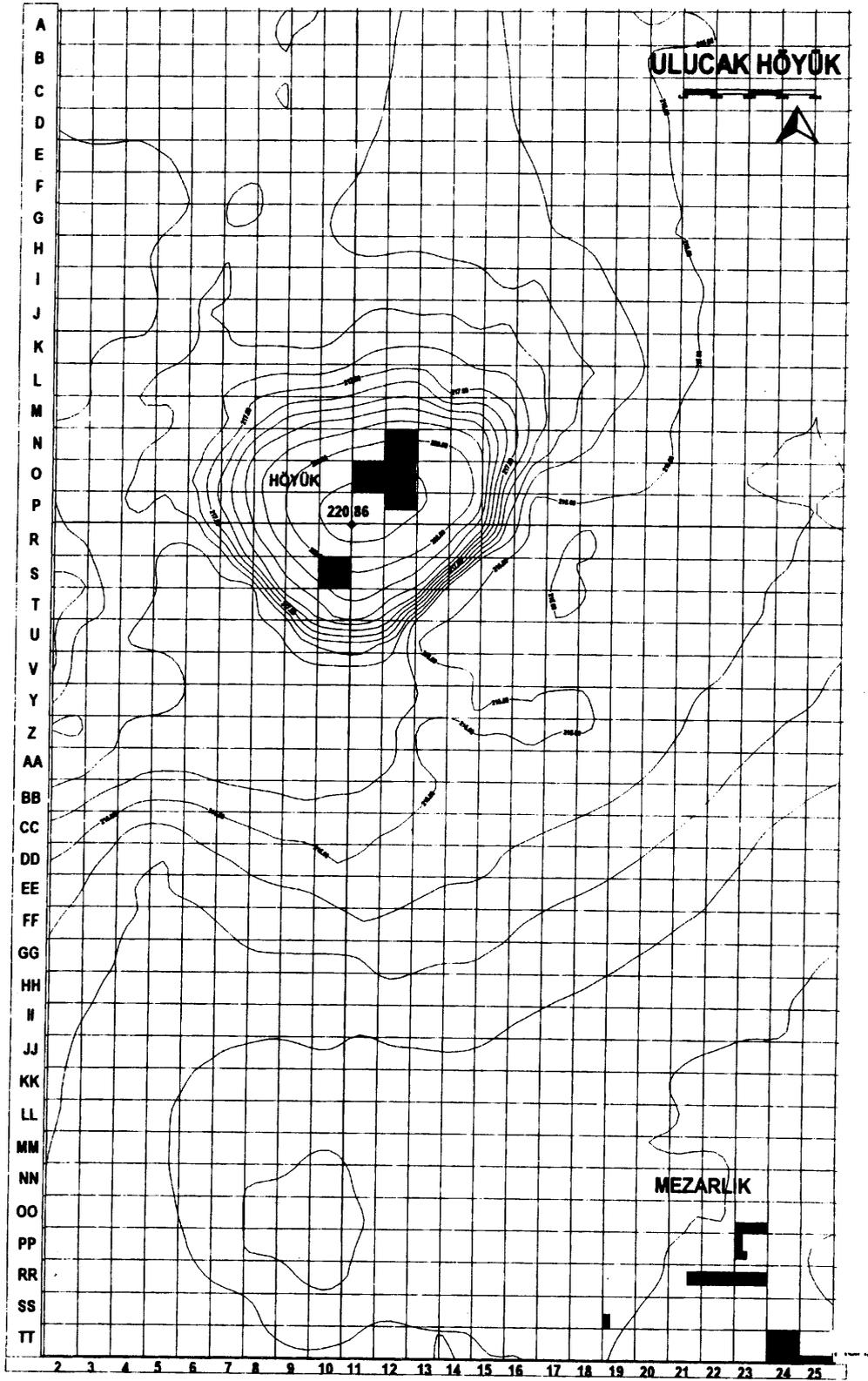
görünümünde olmaları nedeniyle kolay saptanırken, düz alanlarda yeralan mezarlık alanlarının yerleri ise daha zor tesbit edilebilmiştir. Ulucak Höyük'ün mezarlık alanı da bu şekilde uzun yıllar farkedilmemiş, ancak bir inşaat hafriyatı sırasında tesadüfen tespit edilerek mezarlıkta ilk bilimsel kazılara başlanmıştır.

Yerleşim alanı dışında bulunan extramural türdeki mezarlık alanının sınırlarını saptayabilmek amacıyla öncelikle jeofizik çalışmaları yapılmıştır². Yapılan incelemeler sonucunda TT/UU 24, 25, RR 21-23, SS19 plankareleri kazılmış ve bu alanlarda toplam 33 adet mezar ortaya çıkartılmıştır (Plan. 1, Çizim 1).

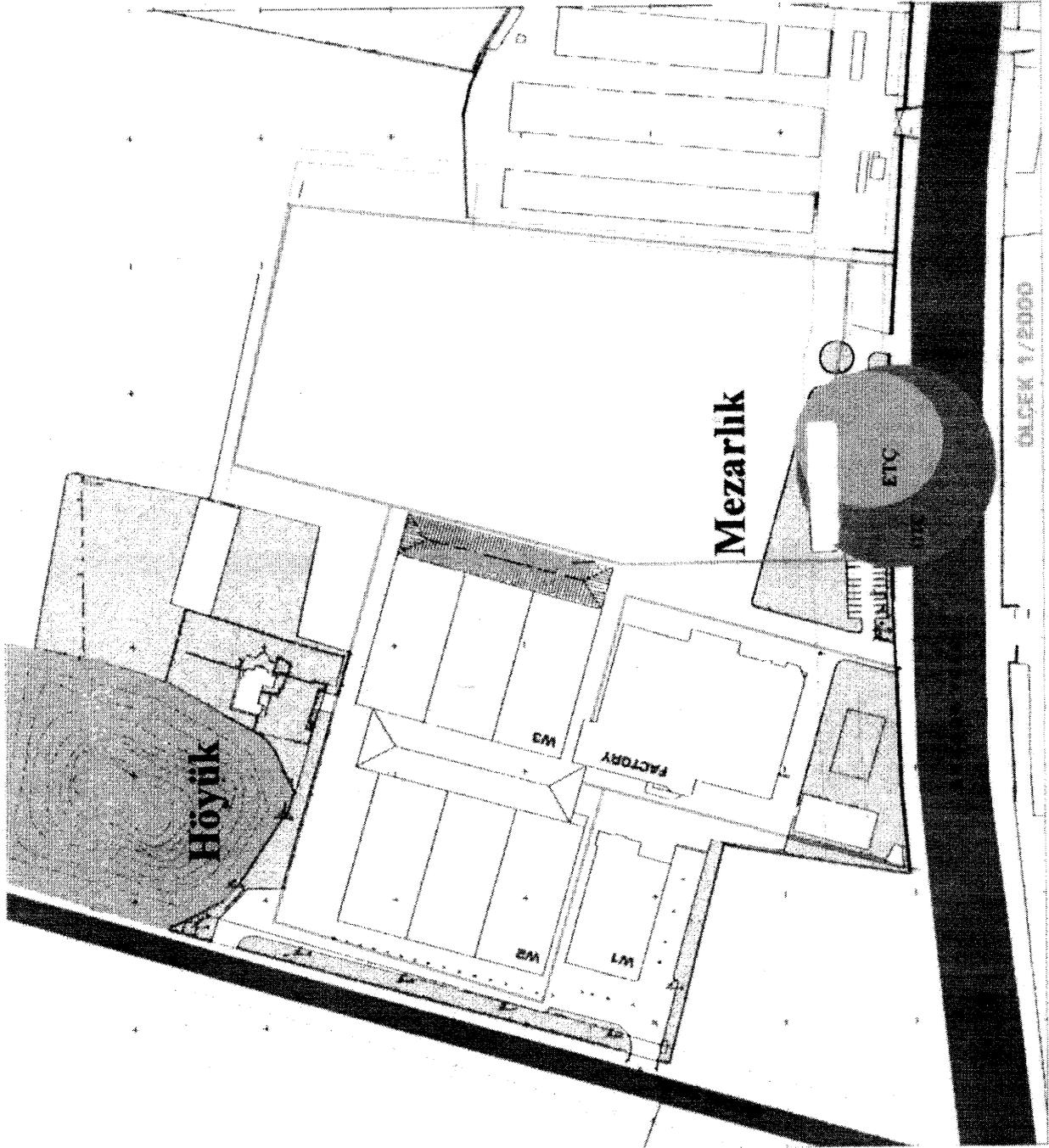
Mezarlık alanı jeolojik bakımdan incelendiğinde mezarların çakıllı bir sel yatağı üzerinde, sert, kuru ve killi bir toprağın içinde bulunduğu görülmüştür. Mezarların taban seviyesinde yeralan çakıllı tabakanın Nif Çayı'nın taşkın kalıntıları olduğu anlaşılmıştır. Tunç Çağı mezarlarının derinliği de bu sel yatağı seviyesinin altına inmemektedir. Mezarlığa iki ayrı dönemde; Erken Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı'nda gömü yapıldığı saptanmıştır. Ölümler 1.50 metre yüksekliğinde büyük küplerin (Mezar No: 2-4-67-8-9-10-11-12-13-21-22-23-24-25-26-27-28-31-32), 1.00 metre büyüklüğünde küçük küplerin (Mezar No: 5-14-15-19-30)

1 Ulucak kazısı İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nün başkanlığında Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu katılımı ile, Institute for Egean Prehistory (INSTAP) ve Socotap Tütün İşletmesi'nin maddi desteği ile yapılmaktadır. Kazı ekibi Yar. Doç. Dr. Zafer Derin, Öğretim Gör. Eşref Abay, Araş. Gör. Haluk Sağlamtimur ve Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı öğrencilerinden oluşmaktadır.

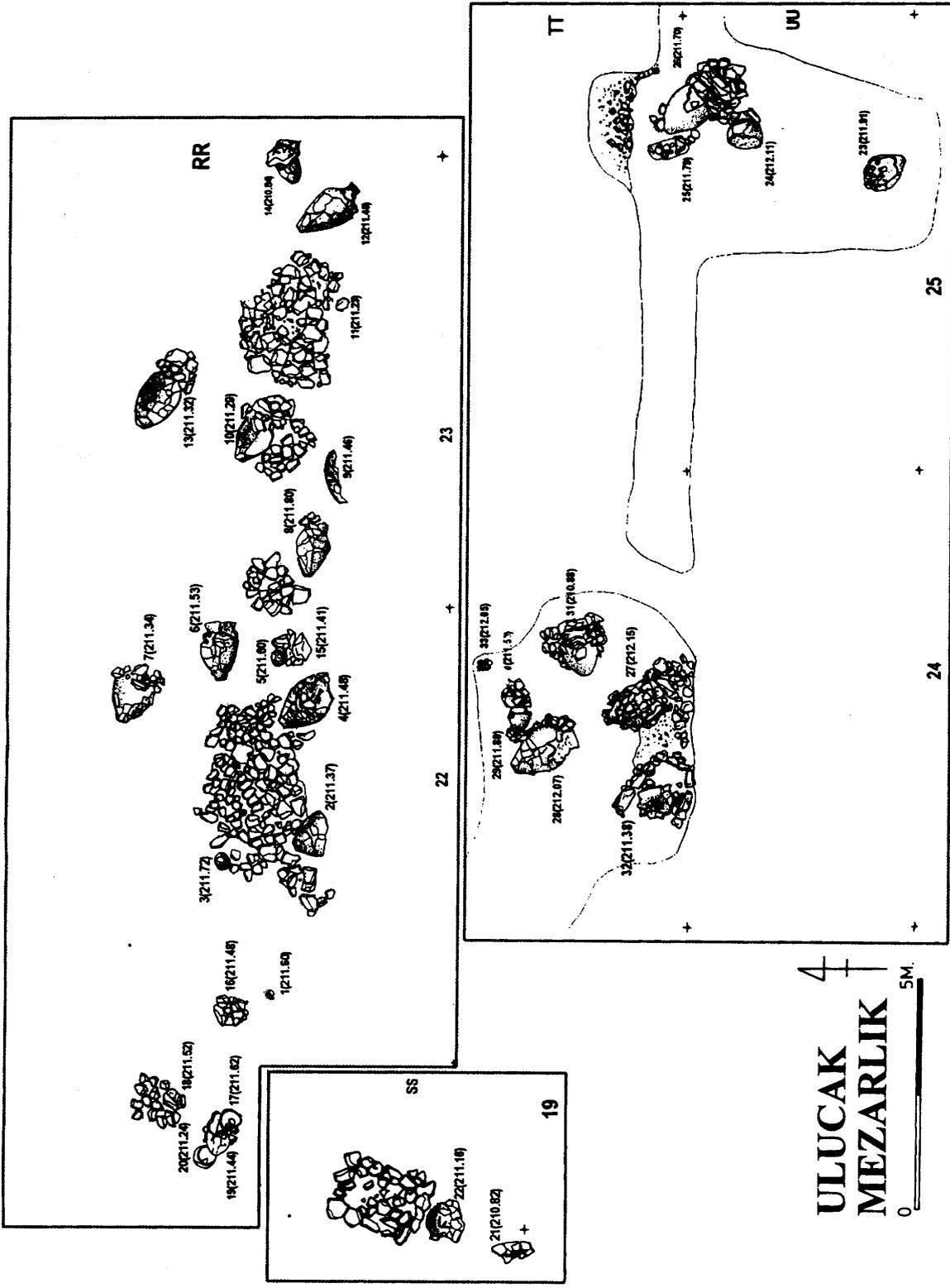
2 Jeofizik çalışmaları Dokuz Eylül Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Jeofizik Mühendisliği Bölümü'nden Yard. Doç. Dr. Mahmut G. Drahor tarafından gerçekleştirilmiştir.

Plan 1

Plan 2

Çizim 1

ve çömlüklerin (Mezar No: 1-3-16-17-18,20-29-33) içine koyularak görülmüştür (Çizim 1).

Erken Tunç Çağı Mezarları

Erken Tunç Çağı mezarları yaklaşık 30 x 30 metrelik bir alana dağılmış durumdadır (Plan 2). Kazılan alanlarda 14 küp mezar tesbit edilmiştir. Bunlardan 4 adeti TT24-25 plankaresinde (Mezar No: 26-28-31-32) diğerleri RR 22-23 plankarelerinde (Mezar No: 2-4-6-7-8-9-10-11-12-13) ortaya çıkartılmıştır (Çizim. 1, 2). Ölümler Batı Anadolu'daki birçok Erken Tunç Çağı mezarında görüldüğü gibi³ genellikle yerleşme yerlerinde depo kapları olarak kullanılan küplerin içine başları kapların ağızlarına doğru gelecek şekilde yatırılmış ve küplerin ağızları taşlarla kapatılmıştır. Ölümler küplere "hocker" adını verdiğimiz, uyuma ya da ana rahmindeki bebek pozisyonunda koyulmuştur. Bu işleme olasılıkla ölümün ardından başlanmış, vücut soğumadan önce cesetin ayakları kıvrılarak karına doğru çekilmiş, kollar göğüze doğru çekilip eller başın altına sokulmuştur. Cesetlerin hocker pozisyonunu koruması için kolları ve bacakları bağlanmış ya da bir beze sarılmış olabilir. Ölünün vücudu soğuduktan sonra hocker pozisyonuna sokmak ve küplerin içine yerleştirmek olanaksızdır. Bu nedenle bu işlemin ölümden kısa bir süre sonra yapılması gereklidir.

Erken Tunç Çağı küp mezarlarında düzenli bir yön birliği dikkati çekmektedir. Küpler genel olarak güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda olmakla birlikte 6, 7, 8, 9, 11 ve 31 no'lu mezarlar doğu-batı doğrultusundadır. Bütün mezarların ağızları doğu ve güneydoğuya doğru açılmaktadır⁴.

Mezarların bir kısmında iskelet bulunamamış içleri boş çıkmıştır. Küp mezarlardan 2, 9, 10, 11, 12 ve 31 No'lu mezar içinde iskelet bulunmaması ve 12 No'lu mezarın içinin taş ile doldurulması gömü gelenekleri ile ilişkilendirilebilir (Çizim 2). 13, 10, 8 ve 7 No'lu mezarlarda çok az kemik parçasının tesbit edilmiş olması da ilk olarak bu mezarların soyulmuş olabileceğini akla getirmektedir. Ancak mezarların ağız kısmındaki kapatma taşları ve blokajda herhangi bir tahribat görülmemiştir. Aynı şekilde küplerin gödelinde de üstten girilerek tahrip edildiğini gösteren bir iz yoktur. Bu durum içinde az miktarda iskelet kalıntısı olan bu mezarlarla ilgili iki olasılığı akla getirebilir. Mezarların herhangi bir saldırı sırasında ölen kişilere ait simgesel birer mezar olabileceği gibi, buraya gömülen kişiler hayvanlar tarafından da parçalanmış olabilirler. Benzer türdeki bulgulara Harmanören ve Baklatepe gibi mezarlık alanlarında⁵ da rastlanılması Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda bu tür gömülerin varlığını ortaya koymaktadır.

Ulucak'taki Erken Tunç Çağı mezarlarına çok az keramik koyulmuş, bir mezar dışında (31 No'lu) metal eşya kesinlikle bırakılmamıştır. Metal eşya bulunmaması, metal eser ele geçmeyen Höyükteki Erken Tunç Çağı yerleşimi ile paralellik gösterir. Maden endüstrisi zenginliğinin en üst düzeye ulaştığı bu dönemde birçok yerleşim merkezi ve Karataş-Semayük, Demircihöyük-Sariket ve Yortan gibi birçok mezarlığın aksine, Ulucak Höyük insanların fakir bir yaşam sürdürdükleri, metali işleyemedikleri gibi metal eşya alacak kadar varlıklı olmadıkları anlaşılmaktadır.

3 Batı Anadolu'da; Troya, Kumtepe, Hanaytepe, Karaağaç Tepe, Demircihöyük Sariket, Küçükhöyük, Yortan, Babaköy, İvrindi, Mandıra, Ovabayındır, Yatağan, Ahlatlı-Tepecik, Eski Balikhane, Kula, Burhaniye, Sarıyar, Kusura, Beycesultan, Pekmeztepe, Iasos, Karahisar, Kuruçay, Kuşluca, Midas (Yazılıkaya), Harmanören, Karataş-Semayük, Kocakaya, Alaşehir, Baklatepe, Polatlı Höyüt, Gürpınar (Çivril) ve Ulucak gibi sayısı 33'ü bulan merkezde ETÇ mezarları tespit edilmiştir.

4 Batı Anadolu'da ETÇ'da küpler Demircihöyük-Sariket ve Kusura'daki mezarlıklarda olduğu gibi güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda Yortan, Babaköy, Ahlatlı-Tepecik, Afyon-Burhaniye, Pekmeztepe, Harmanören, Baklatepe ve Karataş mezarlarında genel olarak doğu-batı doğrultusu görülmüştür. Bak. Wheeler 1974, 416-417.

5 M. Özsait, 1996 yılı Harmanören Mezarlık Kazısı, KST XIX.I, 1998, 611. Baklatepe'de 1988 yılı çalışmalarında içi boş küpler tespit edilmiştir.

Erken Tunç Çağı mezarlarının kayda değer buluntuları; 31, 28 ve 8 No'lu mezarlarda ele geçmiştir. Bunlar Batı Anadolu mezarlarında bulunan büyük tiplerinden farklı olarak küçük yapılmış iki testicik (Çizim: 5.14, 15) ve 8 no'lu mezardaki pişmiş toprak ağırşak (Çizim: 5.18) ve 31 No'lu mezarda bulunan iki gümüş halkadan (Çizim: 5.19) oluşmaktadır. Testicikler gömü geleneği ile ilişkili olarak mezara bırakılmış olmalıdır. Batı Anadolu Erken Tunç Çağı mezarlarında büyük boyutlu örnekleri ile karşımıza çıkan bu tüp kaplara, ölen kişinin öbür dünya yaşamı için yiyecek ve içecek bırakılmış olabilir. 8 No'lu mezarda bulunan ağırşak ise basit formu ile dikkati çeker.

Ulucak Erken Tunç Çağı mezarları gerek gömü geleneği ve gerekse küp formları ile Erken Tunç Çağı II dönemi buluntuları veren Demircihöyük-Sarıket⁶, Harmanören (Göndürle)⁷, Yortan⁸, Babaköy⁹, Ovabayındır¹⁰, Küçükhöyük¹¹, Ahlatlı Tepecik¹², Beycesultan¹³, Pekmeztepe¹⁴ ve Karataş-Semayük¹⁵ mezarları ile benzer özelliklere sahiptir. Ulucak mezarlığında bulunan küpler form olarak daha çok Küçükhöyük'ün 7-8. tipi¹⁶ ve Demircihöyük küplerinin 2. formu¹⁷ daha yakındır.

Mezarların Kataloğu

(RR 22b: plankare, mezarın deniz seviyesinden yüksekliği: 211.60 m., ETÇ: Erken Tunç Çağı, OTÇ: Orta Tunç Çağı)

1. Urne; OTÇ, RR 22b kod. AKWL, 211.60m., kremasyon gömü. Dışa dönük ağız kenarlı urnenin boyutları saptanamamıştır (Çizim 1).
2. Küp; ETÇ, RR 22d, kod. AKN, 211.34 m. hocker gömü güneydoğu-kuzeybatıdoğrultusunda yatırılmış, küp, 0.99-0.56m. boyutlarında tahrip olduğu için boyutları tam olarak saptanamadı (Çizim. 1, 3).
3. Urne; OTÇ, RR 22b, kod. AGZ, 211.72m., kremasyon gömü, r: 0.30, içinde yanmış kemikler ele geçti (Çizim. 1).
4. Küp; ETÇ, RR 22d, kod. ALP, 211.48, küpün ağız güneydoğu yönünde, küp 1.30-0.90 m. boyutlarında, iskelet dağınık durumda olduğu için yön belli değil (Çizim. 1).
5. Küp; OTÇ, RR 22d, kod. ALT, 211.60, hocker gömü, küpün ağız doğuda, 0.40-0.30 m., iskelet dağılmış durumda olduğu için yönü belli değil. Küpün ağız taş ile kapatılmıştır (Çizim. 3).

6 Seeher 1992, 164, res. 3-4; 1993, 366, res.4; 1991, 97 vd, taf. 17. 1, 2, 4.

7 İ. Ünlüsoy, Isparta ili Atabey ilçesi Harmanören (Göndürle) Kurtarma Kazısı 1989, 1991, MKKS III, Ankara, 1992, 291-322; D.Kaya, 1992 Yılı Göndürle Erken Tunç Çağı Mezarlığı Kurtarma Kazısı, MKKS IV, Ankara, 1993, 129-146; M. Özsait, 1993 yılı Harmanören Mezarlık Kazısı, KST XVI. II, 1995, 153-174.

8 J. L. Huot, *Les Cermaques Monochromes Lisses En Anatolie A L' Epoque Du Bronze Ancien*, Paris, 1982, 32-34; T. Kamil, *Yortan Cemetery in the Early Bronze Age of Western Anaolia*, Londra, 1982.

9 K. Bittel, Ein Graberfeld der Yortankultur bei Babaköy, AfO 13 (1939), 1vd.; İ. K. Kökten, 1949 yılı Tarih Öncesi Araştırmaları Hakkında Kısa Rapor, *Belleten* 13, 811 vd.

10 E. Akurgal, Yortankultur-Seidlung in Ovabayındır bei Balıkesir, *Anatolia*, 3 (1958), 159.

11 Seeher 1993, 368; Gürkan-Seeher 1991, 39 vd., abb. 4, taf. 6, 7, 8.

12 D. G. Mitten, G. Yümrüm, Ahlatlı Tepecik, beside the Gygean Lake, *Archaeology* (1974) 27-1, 22 vd.; Excavations at Ahlatlı Tepecik ve Gygean Lake 1968, TAD XVII-1 (1968), 126 vd.

13 S. Lloyd. J. Mellaart, *Beyce Sultan I*, Londra, 1962, 26, 33.

14 M. S. Joukowsky, *Prehistoric Aphrodisias I*, New York, 1986, 53 vd.

15 M. J. Mellink, Excevatons at Karataş-Semayük in Lycia, *AJA* 69, 241 vd.

16 Gürkan-Sheeder 1991, 78, Abb. 2

17 T. Efe, *Demircihöyük. Die Ergebnisse Der Ausgrabungen 1975-1978*, Bant III.2, Mainz am Rhein 1988, 77 vd., Abb. 88, taf. 36.

lıdırlar. Yönlerdeki sapmalar yazın ya da kışın güneşin doğduğu yöndeki değişim ile bağlantılı olabilir. Yazın güneş güneydoğudan doğarken kışın daha kuzeydoğudan doğmaktadır. Böylece mezarlara ölümlerin yazın mı kışın mı gömüldüğü belirleyebilmek olasıdır. Buna göre Erken Tunç Çağı mezarlarından doğu-batı doğrultusundaki 6, 8, 9, 11 ve 31 No'lu mezarlara gömüler yazın yapılmış olmalıdır. 31'No'lu mezarın çukuru bu nedenle yeraltı sularının derine çekildiği kurak dönemde diğerlerine göre 1.50 m. daha derine kazılmıştır.

Erken Tunç Çağı mezarlarında tarihleme için çok az eser elde edilmiştir. Bundan dolayı mezarları tarihlerken höyükteki yerleşimi de dikkate almak durumundayız. Höyükten ve mezarlardan elde edilen buluntulara³¹ göre mezarları Erken Tunç Çağın ikinci evresine tarihlemekteyiz.

Orta Tunç Çağı mezarlarını tarihlemeye Erken Tunç Çağı mezarlarına göre daha şanslı olduğumuzu söylemek güçtür. Mezarlarda ele geçen kapların formları ve kremasyon gömü geleneği daha çok Demircihöyük-Sarıket ile çağdaş; kremasyon uygulamasının Anadolu'da yaygın olduğu bir dönemi³², MÖ.II. binin ikinci yarısına işaret etmektedir.

Sonuç olarak; Ulucak Mezarlığı'nın Erken ve Orta Tunç Çağı'na ait höyük yerleşmesi ile mezarlığın bir arada kazıldığı merkez olması açısından Batı Anadolu Arkeolojisi için önemli bir yeri vardır. Ulucak mezarlığı yoğun inşai faaliyetler arasında kalarak büyük oranda bu tür inşaatların tahribatına uğra-masına rağmen, İzmir Bölgesi'nde kıyı kesimine en yakın konumda olan, Batı Anadolu'daki çağdaş mezarlık alanları ile benzer özellikler gösteren, Erken ve Orta Tunç Çağı'na ait tek mezarlıktır. Höyük ve mezarlık alanından elde edilen verilerle höyükte yaşayan halkın kültürünü, ölü gömme geleneklerini ve antopolojik özelliklerini öğrenme olanağına sahibiz.

Mezarlardan elde edilen veriler, Kemalpaşa Ovası'nın İç Batı Anadolu ile Kıyı Ege arasında geçiş noktası olduğunu ve kültürel bakımdan daha çok İç Batı ve İç Anadolu'ya bağlı olduğunu göstermiştir. Mezarlıkta tahrip olmamış alanlarda sürdürülecek kazı çalışmaları Batı Anadolu arkeolojisine önemli bilgiler sağlayabilecektir. Ayrıca Höyük kesiminde yapılacak koruma ve sergileme çalışmaları ile alanın açık hava müzesi gibi hizmet verebileceği, günümüz insanına ve gelecek kuşaklara kültürel zenginliğimizin tanıtılmasında önemli bir görev üstlenilebileceği inancındayız.

Kısaltmalar ve Kaynaklar

AfO	<i>Archiv für Orientforschung</i>
AJA	<i>American Journal of Archaeology</i>
Derin-Öner 1997	Z. Derin-E. Öner, Ulucak Höyük Kazıları ve Paleocoğrafya Araştırmaları-1995. XVIII KST.I, 411-438
Emre 1978	K. Emre, <i>Yanarlar. A Hittite Cemetery Near Afyon</i> Ankara, 1978
1991	K. Emre, <i>Cemeteries of Second Millennium B. C. in Central Anatolia</i> , <i>Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan</i> , Vol. IV, 1-5.
Gürkan-Seeher 1991	G. Gürkan-J. Seeher, <i>Die Frühbronzezeitliche Nekropole von Küçükhöyük bei Bozüyük</i> , <i>Ist. Mitt</i> , 41, 39-95.
Ist Mitt	<i>Istanbul Mitteilungen</i>
KST	<i>Kazı Sonuçları Toplantısı</i>
MKKS	<i>Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu</i>
Seeher 1991	J. Sheeher, <i>Die Nekropole von Demircihöyük-Sarıket</i> , <i>Ist.Mitt.</i> 41, 97-124.
1992	<i>Demircihöyük Nekropol Kazısı 1990 Yılı Sonuçları</i> , KST XIII.I, 163-176.
1993	<i>Demircihöyük Nekropol Kazısı 1991 Yılı Sonuçları</i> , KST XIV.I, 365-380.
TAD	<i>Türk Arkeoloji Dergisi</i>
Wheeler 1974	T.S. Wheeler, <i>Early Bronze Age Burial Customs</i> , in <i>Western Anatolia</i> . <i>AJA.</i> 78, 1974, 415-425.
WVDOF	<i>Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutschen Orient-Gesellschaft</i>

31 Derin-Öner 1997, 416-417

32 Emre 1991, 7

11. Dip, koyu kahverengi hamurlu, kum, taşçık, deniz hayvan kabuğu, bitki katkılı, el yapımı, kötü pişmiş, R: 10 cm., Grid No: UU25c, 211.80 m., Kod. AOB, Çizim No: 2664, 29 No'lu mezarda bulundu.
12. Dip, kiremit rengi hamurlu, ince kum, mika katkılı, el yapımı, iyi pişmiş, R: 18 cm., Grid No: UU25c, 211. 80m., Kod.AOB, Kod.ANZ, Çizim No: 2663, 29 No'lu mezarda bulundu.
13. Basit ağız kenarlı kase, kiremit rengi hamurlu, katkısız, çark yapımı, iyi pişmiş, ağız R: 18 cm., dip R. 4.5 cm, h. 6.4 cm., Grid No UU25c, 212.11 m., Kod. ANU, Çizim No: 2666 24 No'lu mezarda bulundu.
14. Yonca ağızlı testicik, devetüyü hamurlu, açık, kum, küçük taşçık katkılı, el yapımı, orta pişmiş, dip R.3 cm, h. 6.6cm., Grid No: TT24b, 212.07m., Kod. AOA, Çizim No: 2668, 28 No'lu mezarda bulundu.
15. Yonca ağızlı testicik, kiremit rengi hamurlu ve astarlı, kum, küçük taşçık katkılı, el yapımı, iyi pişmiş, dip R. 3 cm, h. 9.3 cm., Grid No: TT24b, 212.07m. , Kod. AOA, Çizim No: 2667, 28 No'lu mezarda bulundu.
16. Tunç bilezik, R. 8.4 cm, kalınlık 0.8 cm. , Grid No: SS19b, 211.16m., Kod. AMI, Çizim No:198, 22 No'lu mezarda bulundu, spiral şekilli bilezik tam ve sağlam durumdadır.
17. Tunç bilezik, R. 8.4 cm, kalınlık 0.8 cm. , Grid No: SS19b, 211.16m., Kod. AMI, Çizim No:198, 22 No'lu mezarda bulundu, spiral şekilli bilezik tam ve sağlam durumdadır.
18. Pişmiş toprak ağırşak, R. 2.4 cm, h. 1. 9 cm., Grid No: TT24b, 211.80m., Kod. AKM, Çizim No: 203,8 No'lu mezarda bulundu.
19. Gümüş halkalar, R. 3.7 cm, kalınlık 0.4 - 0.5 cm., Grid No: TT24d, 210.88 m., Kod. AOD, Çizim No: 225, 31 No'lu mezarda biri kırık durumda iki adet ele geçti. Yüzük olarak kullanılmış olabilirler.

Erken ve Orta Tunç Mezarlarının Genel Değerlendirilmesi:

Ulacak Höyük'te yaşamış olan Tunç Çağ halkının hem Erken Tunç Çağı hem de Orta Tunç Çağı dönemlerinde mezarlarını yerleşim alanı dışına "extramural" olarak yapmışlardır. Ulacak Mezarlığı'nda elde edilen buluntular, Erken Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı halkının ölümlerini genel olarak küplerin içine hocker tarzında koyarak gömdüklerini göstermiştir.

Mezarların yapılış şekillerinden anlaşıldığı kadarıyla Erken Tunç Çağı'nda Batı Anadolu insanı ölen insan vücudunu hiçbir zaman atık bir madde ve bir çöp şeklinde algılamamış, güncel bir olgu olan ölümü, günlük yaşamın bir parçası olarak düşünülerek hiçbir zaman bireyin sonu olarak değerlendirmemiştir. Bu durum toplumların inançları doğrultusunda ölü gömme geleneklerinde birçok örf ve adetin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece Batı Anadolu'da yaygın türü oluşturan küp mezarlar³⁰ ölünün vücudunu tahrip etmeden sağlam olarak toprak altında saklama gereksinimi sonucu ortaya çıkmış olabilir. Sağlam ve koruma sağlayacak madde olarak küpler birer tabut gibi kullanılmış, içlerine ölümler koyulmuştur.

Erken Tunç Çağı mezarlarında küplerin ağızları genel olarak doğuya doğru bakarken Orta Tunç Çağı mezarları farklı yönlendirilmiştir. Dolayısıyla küp içine gömme uygulaması bakımından Erken Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı mezarları arasında benzerlik görülürken mezar yönleri ile ilgili olarak bu tür farklılıklar dikkati çekmiştir. Erken Tunç Çağı mezarlarında küçük sapmalar da olsa görülen doğu-batı doğrultusundaki yön birliği dinsel inanışla ve öbür dünya anlayışıyla bağlantılı olabilir. Küplerin ağızlarının güneşin doğduğu yöne çevrilmesi "öbür dünyada yeniden doğuş ve ikinci bir yaşama olan inançla" bağlantılıdır. Olasılıkla Erken Tunç Çağı halkı ana karnında duruyormuş gibi hocker tarzında mezarlara yerleştirdikleri ölümlerinin bir gün güneşin doğuşu gibi öbür dünyada doğacaklarına inanmış olma-

30 Wheeler 1974, 418 vd.

yeraltı dünyasına indiği inancı²⁸ olasılıkla Ulucak Orta Tunç Çağ halkı tarafından da kabul görmüş ve yakarak gömme geleneği uygulanmış olabilir.

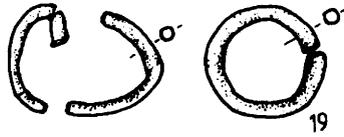
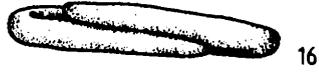
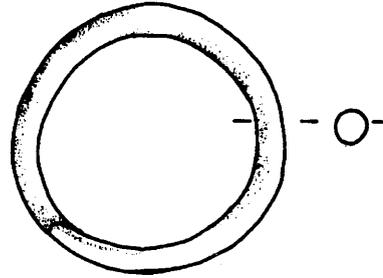
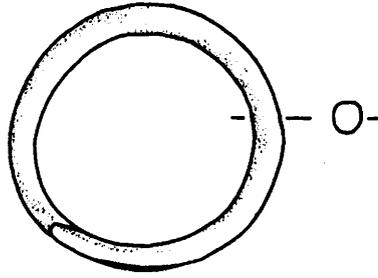
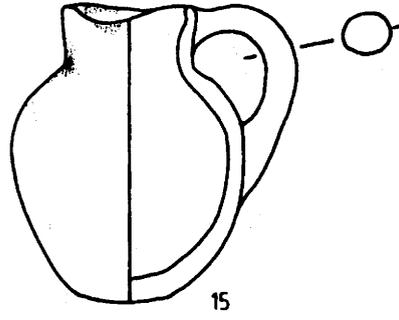
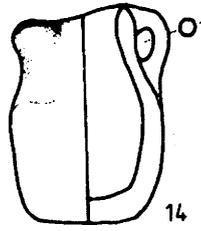
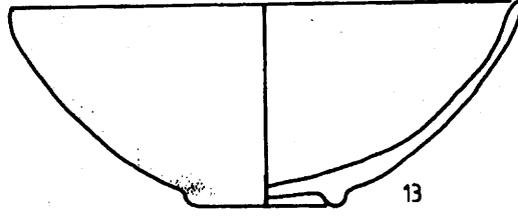
Ulucak'da çok az mezarda ölü armağanı bulunmuştur. Sayıca az olan buluntular herhangi bir sosyal farklılığa işaret eder nitelikte olmayıp, daha çok ölünün ya da geride kalan aile fertlerinin kullandığı türdendir. Zengin buluntulara sahip mezarların bulunmamış oluşu, Ulucak Höyük'teki Orta Tunç Çağı buluntularının sadeliği de gözönüne alındığında gayet normaldir. Kiremit ve kahverengi renkli dışa dönük ağız kenarlı çark yapımı çömlekler (Çizim 4: 1-2), içe dönük ve basit ağız kenarlı kaseler, çanaklar (Çizim 4: 3, 4) halka dipli kaplar (Çizim 4: 7-9) olasılıkla içindeki yiyecek ve içeceklerle birlikte ölünün yanına bırakılan kapların bir kısmını oluşturur. Kazılar sırasında bu tür kapların tüm örnekleri ve parçaları ele geçmiştir. Keramikler dışında Orta Tunç Çağı mezarlarının en dikkati çeken buluntusu 22 No'lu mezarda ele geçmiştir (Çizim 3, resim 3). Bayan olduğu anlaşılan ölünün kollarında iki adet tunç bilezik (Çizim 5: 16-17), yüzük ve iki küpe bulunmuştur. Hocker tarzında gömülen ölünün üzerindeki bu tür tunç bileziklere Sariket mezarlığında da rastlanılmıştır²⁹.

Erken ve Orta Tunç Çağı Mezar Buluntuları (Çizim 4, 5)

1. Dışa dönük ağız kenarlı çömlek, kahverengi hamurlu, dışı devetüyü içi kiremit rengi astarlı, açık, kum, taşcık, deniz hayvan kabuğu katkılı, el yapımı, kötü pişmiş, R: 14cm, Grid No: UU25c, 211.70m, Kod. ANY, Çizim No: 2660, 26 No'lu mezarda bulundu.
2. Basit ağız kenarlı çömlek, açık kahverengi hamurlu, kum, taşcık, mika katkılı, el yapımı, orta pişmiş, R: 14 cm, Grid No: TT24b, 211.80 m, Kod. AOB, Çizim No: 2661, 29 No'lu mezarda bulundu.
3. Basit ağız kenarlı kase, açık kahverengi hamur kızılkahve astarlı, kum, taşcık katkılı, çark yapımı, iyi pişmiş, R: 12m, Grid No: TT24b, 212.15 m, Kod. ANZ, Çizim No: 2654, 27 No'lu mezarda bulundu.
4. İçe dönük ağız kenarlı kase, açık kahverengi hamurlu, kum, mika, katkılı, çark yapımı, iyi pişmiş, R: 18 cm, Grid No: TT24b, 211.80 m., Kod. ANZ, Çizim No: 2652, 27 No'lu mezarda bulundu.
5. Basit ağız kenarlı kase, açık kahverengi hamurlu, kum, mika katkılı, çark yapımı, iyi pişmiş, R: 18 cm, Grid No: UU 25c, 211.91 m, Kod. ANT, Çizim No: 2658, 23 No'lu mezarda bulundu.
6. Dışataşık ağız kenarlı çanak, kiremit rengi hamurlu, kum, mika katkılı, çark yapımı, iyi pişmiş R: 20 cm, Grid No: UU25c, 211.91m, Kod. ANT, Çizim No: 2659, 23 No'lu mezarda bulundu.
7. Basit ağız kenarlı çanak, açık kahverengi hamurlu, ince kum, taşcık katkılı, el yapımı, orta pişmiş, ağız R:21 cm, dip R.10 cm, Grid No: TT24b, 212.07 m, Kod. AOA, Çizim No: 2656, 28 No'lu mezarda bulundu.
8. Dip, açık kahverengi hamurlu, ince kum, mika katkılı, çark yapımı, iyi pişmiş, R:7 cm, Grid NO: UU25c, 211.91m, Kod. ANT, Çizim No: 2657, 23 No'lu mezarda bulundu.
9. Dip, açık kahverengi hamurlu, ince kum katkılı, el yapımı, iyi pişmiş, R:10 cm, Grid No: TT24b, 211.80m, Kod. ANZ, Çizim No: 2655, 27 No'lu mezarda bulundu.
10. Dip, açık kahverengi hamurlu, ince kum, mika katkılı, el yapımı, iyi pişmiş, R: 10 cm. Grid No: TT24b, 212.15m. , Kod. ANZ, Çizim No: 2653, 27 No'lu mezarda bulundu.

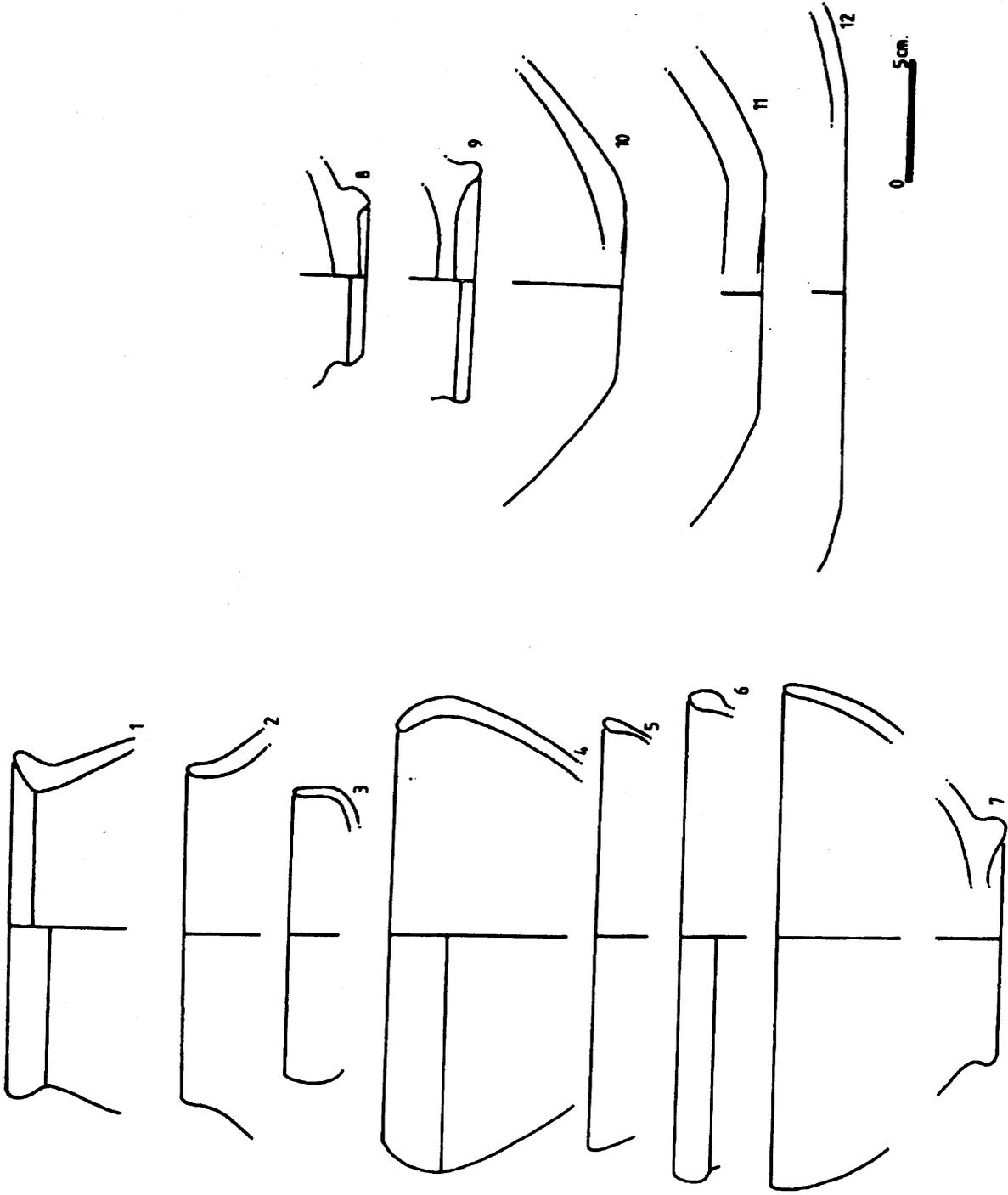
28 A. Ünal, Hititlerde Ölülere Sunulan Kurban Hakkında Bazı Düşünceler. *Anadolu* 19, 1980, 166.

29 Seeher 1992, 166, res. 20 1991, taf. 19:4, Abb. 12:8-11.

0 5cm.

Çizim 5. Buluntular

Çizim 4. Keramikler

ve 8 adeti çömlek mezar (Mezar No: 3, 1, 16, 17, 18, 19, 29 ve 33) türündedir. OTÇ insanları ölülerini yukarıda sözü edilen üç ayrı tip kap içine; ya cesedi bozmadan (inhumasyon) hocker tarzında (Mezar No: 5, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27 ve 30) ya da yaktıktan sonra (kremasyon) (Mezar No: 1, 3, 16, 18, 29 ve 33) kemikleri küp mezarlar içine koyarak gömmüşlerdir. Biri dışında genelde tek gömü bulunan mezarlar tercih edilmiştir. Yüz yüze iki gömü koyulan 23 No'lu mezar Ulucak'daki tek örnektir. Benzerleri Demircihöyük-Sarıket²¹ ve Karataş-Semayük'de²² ortaya çıkan çoklu gömülerde de Ulucak mezarında olduğu gibi yeni gelen ölüye yer açmak için eski ölünün kemikleri toplanmamış, bununla birlikte her iki gömü de aynı küpün içine yatırılmış olmalıdır.

Mezarların bir kısmı yüzeye yakın olmaları nedeni ile tahrip olmuştur (Mezar No: 23, 25, 24 ve 21 gibi). Mezarlar içinde en sağlam olanları küp mezarlardır. Ulucak Mezarlığı'nda İç Anadolu'nun yaygın mezar türü olan küp mezarların²³ farklı formlardaki birçok örneği ele geçmiştir. Ağızları plaka taşla kapatılmış mezarlardan ikisi sepet kulpları ve yivli boyun ve ağız kenarları ve dikkati çekerler (Mezar No: 15 ve 30). Orta Tunç Çağı mezarlarında Erken Tunç Çağı mezarlarının aksine yön birliğinden söz edilemez (Çizim. 1). Küplerin ve çömlüklerin ağızları güneydoğu, doğu, Kuzey-batı ve batı yönlerine bakmaktadır.

Ulucak Mezarlığı'nda Orta Tunç Çağı mezarları arasında ilk kez ölü yakma adedinin varlığı saptanmıştır. Ölüler yakıldıktan sonra kalan kemikleri çoğunlukla çömlek formundaki kaplara (Mezar No: 1, 3, 16, 18, 29 ve 33) koyulmuştur. Yanmış iskelet kalıntıları bu tür uygulamanın daha çok çocuk ölülerine yapıldığını göstermektedir. Varlığını MÖ. 2. bin yılda Orta Anadolu'daki Osmankayası, Bağlarbaşı²⁴ ve Ilıca²⁵ gibi Hitit mezarlıkları ile tanıdığımız kremasyon mezarların Anadolu'nun batısında Ulucak'da bulunması geleneğin geniş Anadolu coğrafyası içinde ne derece kabul gördüğünü ve yaygınlaştığını ortaya koymaktadır²⁶. Olasılıkla Osmankayası yakma mezarları ile çağdaş bir uygulamanın Hititler ile batıya ihraç edilmiş olabileceği düşüncesindeyiz. Ölülerini yakarak gömme geleneğini Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda uygulanmamış, Orta Tunç Çağı dönemi ile birlikte ortaya çıkmış ve Mikenlerle Geç Tunç Çağı'nda yaygınlaşmıştır. Orta Tunç Çağı mezarlarında ele geçen çoğu çark yapımı, kiremit, açık kahverengi hamurlu, aynı renkte astarlı kase ve çanak formundaki kap parçalarının (Çizim. 4, 5), Orta Anadolu karakterli olması geleneği geliş yönünü işaret eder. Höyükten elde edilen buluntular da bu düşüncemizi desteklemektedir²⁷. Hititler ile olan ilişkiler Batı Anadolu'da kremasyon geleneğinin yaygınlaşmasına neden olmuş olmalıdır. Cesedi yakmak suretiyle ölenin ruhunu

21 Seeher 1992, 166; 1993, 369, res.8.

22 Karataş'taki mezarların dörttebirine birden fazla gömü yapılmıştır. Mezarlardaki son yapılan gömünün yanında bulunan kemik yığınları bu durumu kanıtlamaktadır. Aradan geçen zaman içinde mezarlar farklı yaş gruplarından ve cinslerden oluşan bir aile mezarı gibi kullanılmıştır. Çoğunlukla tek gömülerin olduğu yerde çoklu gömülerin de yapılması kural dışı değildir.

23 Bu tür mezarlara İç Anadolu'da; Kültepe'de, Alışar'da (T. Özgüç, *Ausgrabungen in Kültepe*, 1950, Ankara, 160 vd., Kültepe-Kanış: *Asur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar/New Researches at the Center of the Assyrian Trade Colonies*, 1959, 4.), Alacahöyük II. evrede (Alkım 1967, 466-67), Karahöyük'te (Özgüç 1950, 169, Koşay 1938, 25), Gordion'da (Emre 1991, 5; M.J. Mellink, *A Hittite Cemetery at A. Hittite Cemetery at Gordion*, Philadelphia, 1956, 8), Boğazköy'de (Emre 1978, 53; Bittel 1936, 11vd.), Ferzant/Büget'te (T. Özgüç, "Ferzant Hitit Mezarlığında bulunmuş eserler hakkında yeni gözlemler, *Belleten* 197 (1986), 393 vd.), Uluçayır (Eskişehir) (M. F. Özçatal, Yazılıkaya, Uluçayır Karasakaltekke Kazı, Onarım ve Çevre Düzemleme Çalışmaları, II. MKKS 29-30. Nisan 1991 Ankara, Ankara, 1992, 212, res. 13), Acemhöyük'e (A. Öztan, 1993 Acemhöyük Kazıları, KST XVI. I, 1995, 192), Kazankaya'da (Emre 1978, 58) ve Afyon yakınında Yanarlar'da (Emre, 1978) rastlanılmıştır.

24 K. Bittel ve diğerleri, *Die Hethitischen Grabfunde von Osmankayası, Boğazköy-Hattuşa II. WVDOG 71 (1958)*, I, 29, 32-33.

25 W. Orthmann, *Das Gräberfeld bei Ilıca*. Wiesbaden 1967.

26 Anadolu OTÇ mezarları ile ilgili olarak bak; Emre 1991, 1-15.

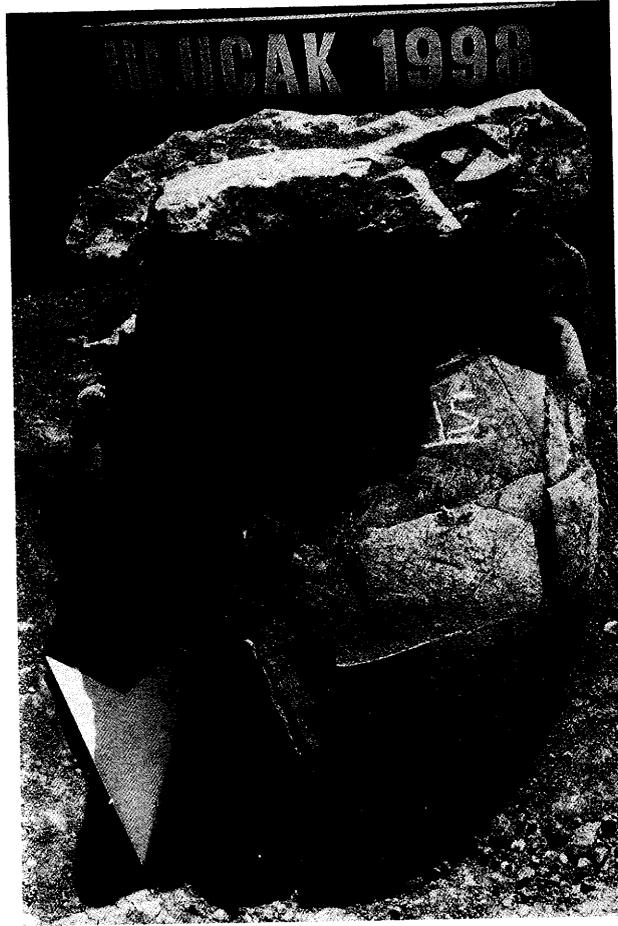
27 Derin-Öner 1997, 416.

Resim 3. 22 No'lu Mezar

Resim 4. 18 No'lu Mezar

Resim 1. 15 No'lu Mezar

Resim 2. 14 No'lu Mezar

ve 0.96 m-0.88 m boyutlarında, içinde tüm bir kap bulunmuştur. Küp batı-doğu doğrultusunda ve dip kısmının her iki yanında orta büyüklükte birer taş mevcuttur. Kafatasının yanında bir kase vardır (Çizim. 1, 3).

25. Küp; OTÇ, TT 25 d, kod. ANV, 211.79m., 0.70m-0.40 m. boyutlarında ve kuzey-güney doğrultusundaki küpün ağız kısmı ve gövdenin büyük bir bölümü tahrip olmuştur. Küp içinde bir kaç parça kemik bulunmuştur (Çizim. 1, 3).
26. Küp; ETÇ, UU 25c, kod. ANY, 211.70m., 1.30m-0.90m. boyutlarındaki içi boş küpü güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanmakta, ağız kısmı güneydoğuya bakmaktadır. Ağız büyük yassı bir taş ile kapatılmıştır (Çizim. 1).
27. Küp; OTÇ, TT 24b, kod. ANZ, 212.15m., 1.50-0.87m. boyutlarında ve güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanmaktadır. Güneydoğuya bakan ağız kısmı bir yassı taş ile kapatılmış ve etrafına küçük taşlar dizilmiştir. Küpün tabanında ise iskelete ait iki küçük parça ele geçmiştir. Küpün ağız kısmına yakın alanda keramik parçaları bulunmuştur (Çizim. 1, 3).
28. Küp; ETÇ, TT 24b, kod. AOA, 212.07 m, hocker gömü, küp güneydoğu-kuzeybatı yönünde, 1.60 m.-1.10. boyutlarında ve ağız kısmı güneydoğuya bakar durumdadır. İçinde iki minyatür testicik bulunmuştur (Çizim. 1, 2, 5:14, 15).
29. Urne; OTÇ, TT 24b, kod. AOB, 211.80m, kremasyon gömü, Urne 0.30 m-0.36m. boyutlarındadır (Çizim. 1).
30. Küp; OTÇ, TT 24d, kod. AOC, 211.50, hocker gömü, küp doğu-batı yönünde, 0.56 m-0.42 m boyutlarında, içinde 3 adet bronz küpe bul-

nan çömlek doğu-batı yönünde uzanmakta ve ağız kısmı doğuya bakmaktadır. Çömleğin ağız kısmı büyük yassı bir taş kullanılarak kapatılmıştır. Küp ağız kenarı yivli, ve sepet kulpludur. 15 No'lu mezar ile benzer (Çizim. 1, 3).

31. Küp; ETÇ, TT 24d, kod. AOD, 210.88 m, hocker gömü, küp doğu-batı yönünde 1.13 m-0.80 m. boyutlarında, ağız kısmı yassı bir taş ile kapatılmış üzerine ve etrafına daha küçük taşlar ve küp parçaları koyulmuştur (Çizim 1, 2). İçinde iki gümüş (?) halka (Çizim. 5.19) ve kırık bir kap parçası bulunmuştur
32. Küp; ETÇ, TT 24 b, kod. AOE, 211.38 m, küp 0.85 m-0.60 m boyutlarında, büyük kısmı tahrip olmuş sadece gövdenin ve ağız kısmının bir bölümü korunmuştur. Küp güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanmakta ve ağız kısmı güneydoğuya bakmaktadır. Küp parçası her iki yandan büyük yassı taşlar ile koruma altına alınmıştır (Çizim. 1, 2).
33. Urne; OTÇ, T 24 d, kod. AOF, 212.05m, kremasyon. Büyük oranda tahrip olmuş kabın parçaları arasında bir adet kulp ele geçmiştir (Çizim 1).

Orta Tunç Çağı Mezarları

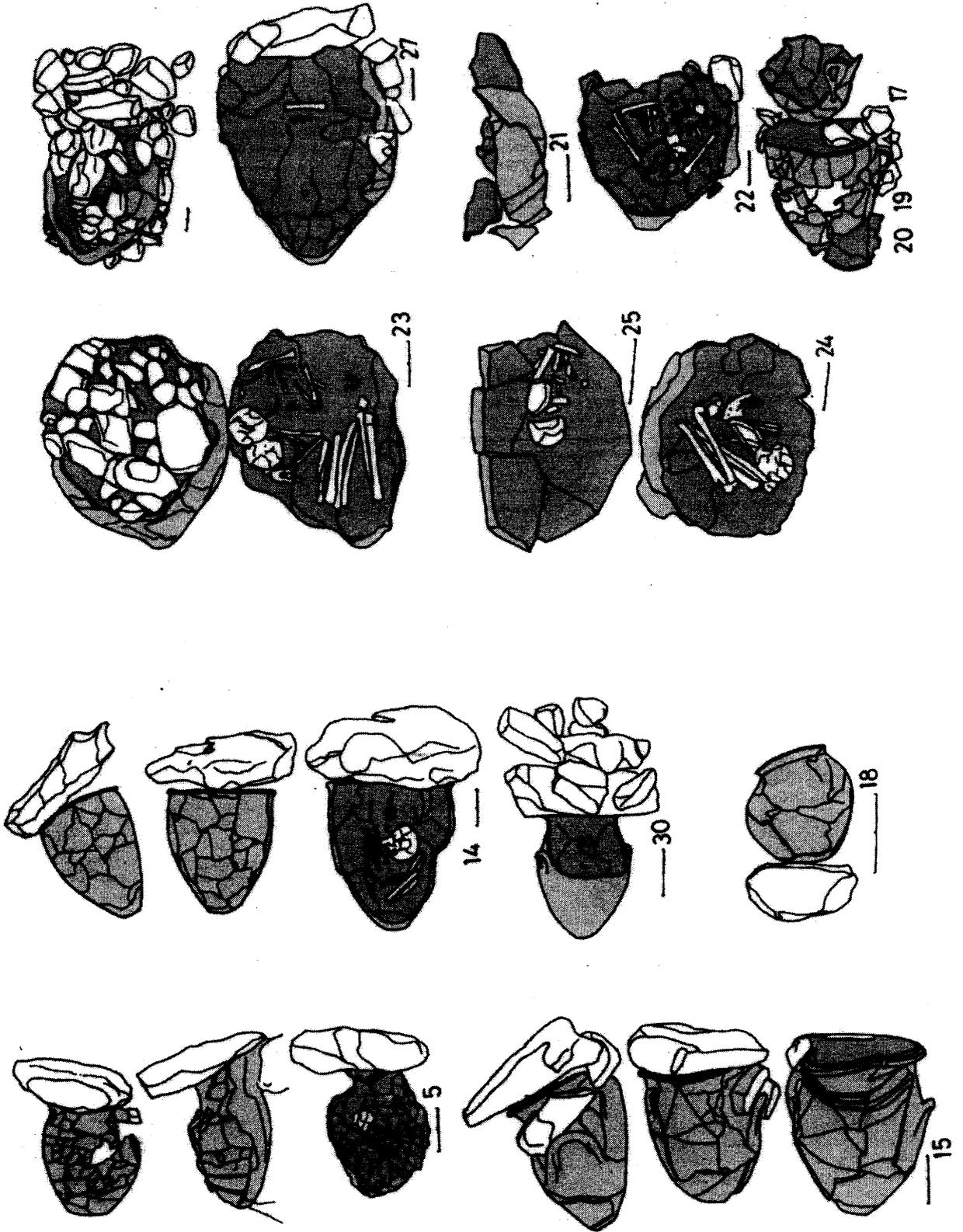
Ulucak Höyük Mezarlık alanı Harmanören (Göndürle)¹⁸, Demircihöyük-Sarket¹⁹, Troya VIH²⁰ gibi Batı Anadolu'da Orta Tunç Çağı'nda gömü yapılmış ender mezarlıklardan biridir. Bu döneme ait mezarlar Erken Tunç Çağı mezarlığının üzerine yapılmış ve mezarlık alanı güney ve batıya doğru genişleyerek 60/70 m²'lik bir alana yayılmıştır (Plan. 2). Orta Tunç Çağı'na ait olduğu anlaşılan 19 mezardan 6 adeti büyük küp (Mezar No: 21, 22, 23, 24, 25 ve 27), 5 adeti küçük küp (Mezar No: 14, 15, 5, 20, ve 30)

18 M. Özsait, 1995 yılı Harmanören Mezarlık Kazısı, KST. XVIII.I, 1997, 460-462, res. 13, 14, 16, 17.

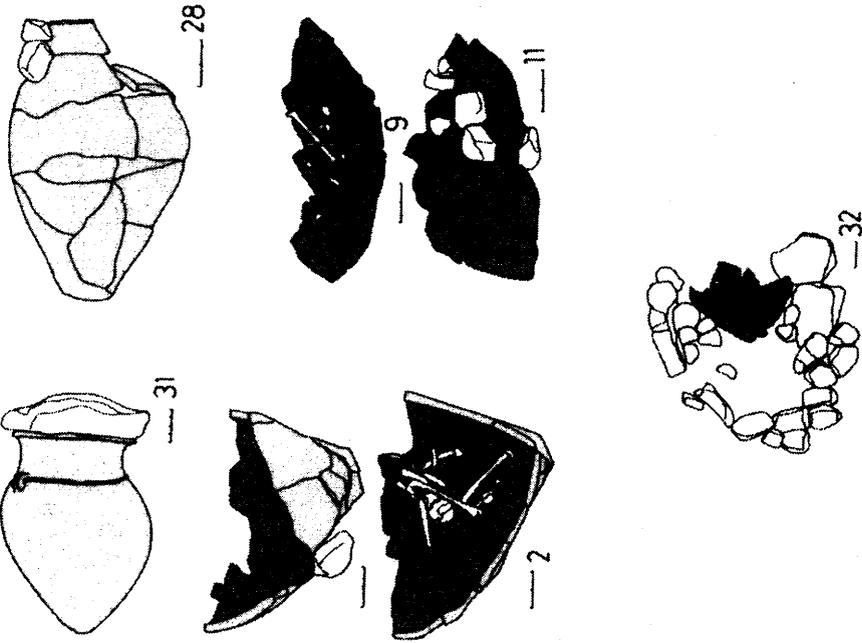
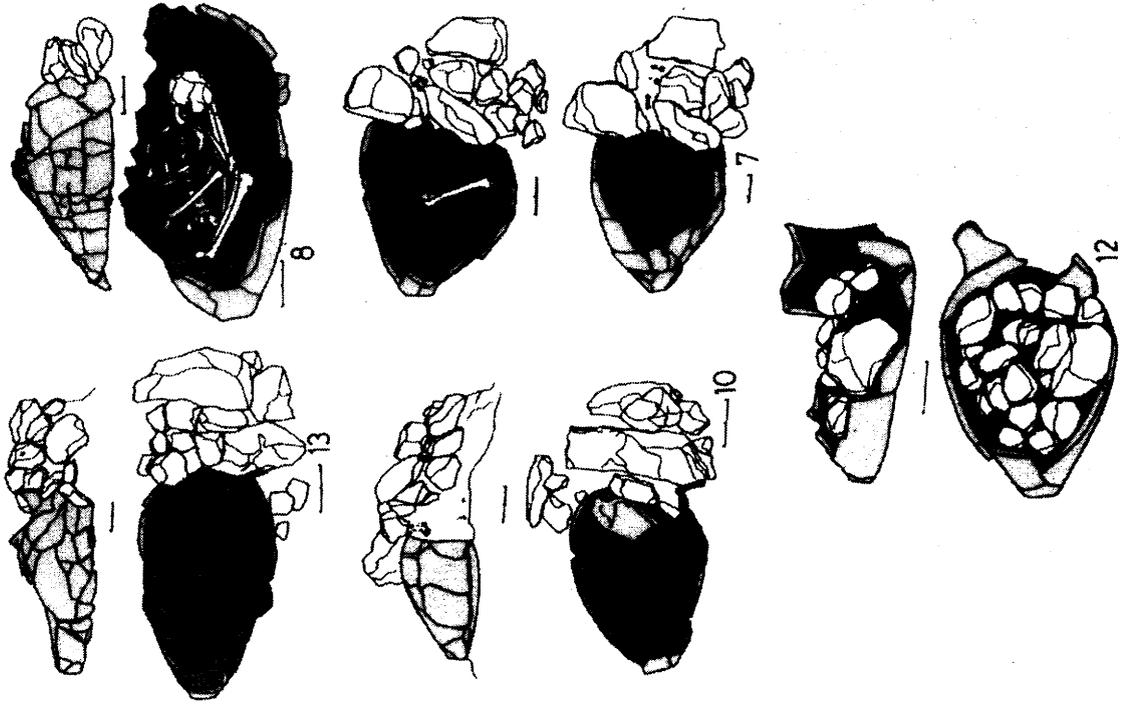
19 Seeher 1992, 166; 1993, 368, 3269; 1991, 116 vd.

20 M. Korfmann, "1991 Yılı Troia Çalışmaları", KST. XIV.I, 1993, 384. res.16.

6. K p; ET , RR 22c, kod. AGY, 211.53., hocker gömü, K p doğu-batı yönünde, 1.23 m-0.72m boyutlarında ( izim. 1).
7. K p; ET , RR 22c, kod. ALR, 211.34 m., hocker gömü, k p 1.40m-0.70 boyutlarında ve doğu-batı doğrultusunda, ağız kısmı taşlarla kapatılmış, içinde birkaç parça kemik var ( izim. 1, 2).
8. K p; ET , RR 23b, kod. AKM, 211.80 m., hocker gömü, k p doğu-batı yönünde ve 1.40-0.86 m. boyutlarında, içinde pişmiş toprak ağırşak koyulmuş ve ağız taşlar ile kapatılmış ( izim. 1, 2).
9. K p; ET , RR 23b, kod. ALO, 211.46m, hocker gömü, k p doğu-batı yönünde ve 1.15 m-0.42 m., boyutlarında ( izim. 1, 2).
10. K p; ET , RR 23b, kod. ALM, 211.29., k p 1.40 m.- 0.50m. boyutlarında ve güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda, ağız kısmı taşlarla kapatılmış. Küpün içinde bir iki parça kemik ele geçti ( izim. 1, 2).
11. K p; ET , RR 23d, kod. ALN, 211.23 m., k p tahrip edilmiştir. Içinde iki parça kemik ele geçmemiştir. Küpün ağız güneydoğuya bakmaktadır ( izim. 1).
12. K p; ET , RR 23d, kod. ALS, 211.40 m., k p 150 m.-0.82 m. boyutlarında, içi taşlarla dolu olan k p güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda, içinde k  k bir iki parça kemik bulundu ( izim. 1, 2).
13. K p; ET , RR 23a, kod. AKR, 211.32 m, k p 1.35 m.-0.85 m. boyutlarında içinde iki parça kemik olan ve güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda. Küpün taşlarla kapatılmış ağız güneydoğuya bakmaktadır ( izim. 1, 2).
14. K p; OT , RR 23d, kod. AMC, 211.84 m., hocker gömü, k p d zeydoğu-güneybatı yönünde 0.50 m.-0.50 m. boyutlarındadır. Küpün ağız taş ile kapatılmış ( izim. 1, 3, Resim. 2).
15. K p; OT , RR 22d, kod. AMD, 210.97 m., hocker gömü, k p güneydoğu-kuzeybatı yönünde, 0.50 m.-40 m. boyutlarındadır. Küpün taş ile kapatılmış ağız güneydoğuya bakmaktadır. K p yivli ağız kenarına ve sepet kulplarına sahip ( izim. 1, 3, Resim. 1).
16.   mlek; OT , RR 22b, kod. AME, 211.48m., çömlek 0.20 m.-0.30 m. boyutlarında, çömlek güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda ve ağız taş ile kapatılmıştir ( izim. 1).
17.   mlek; OT , RR 21c, kod. AMF, 211.62m., çömlek güneydoğu-kuzeybatı yönünde ve tahrip olmuş ( izim. 1, 3).
18. Urne; OT , RR 21c, kod. AMG, 211.52m., kremasyon gömü, urne 0.30 m.-0.25-30 m. boyutlarında, dışa dönük ağız kenarlı çömlek güney-kuzey doğrultusunda, taş ile kapatılmış ağız güneye bakıyor ( izim. 1, 3, Resim. 4).
19. K p; OT , RR 21c, kod. AMJ, 211.44m, k p 0.70 m. -0.60 m. boyutlarında ve doç-batı doğrultusunda ( izim. 1, 3).
20.   mlek, OT , RR 21c, kod. AMK, 211.24m, çömlek tahrip olmuş ve içinde birkaç parça kemik bulundu ( izim. 1, 3)
21. K p; OT , SS 18d, kod. AMH, 211.18 m., k p güney-kuzey doğrultusunda ve mezar tahrip olmuştur ( izim. 1, 3).
22. K p; OT , SS 19b, kod. AMI, 211.16 m, hocker gömü, k p batı-doğu doğrultusunda ve 0.95m.-0.80 m. boyutlarında, içinde tunç bilezikler, yüzük ve gümüş küpe parçaları ele geçmiştir ( izim. 1, 3, Resim. 3).
23. K p; OT , UU 25d, kod. ANT, 211.91 m., iki hocker gömü var. K p batı-doğu yönünde ve 1.10 m-0.80 m. boyutlarında, içinde keramik parçaları bulunan küpün üst kısmı ve ağız kenarı tahrip olmuştur. K p kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanmaktadır ve tahrip olmuş ağız kenarı kuzeybatıya bakmaktadır. I i taşlarla doldurulmuştur ( izim. 1, 3).
24. K p; OT , UU 25c, kod. ANU, 211.11 m, hocker gömü, k p batı-doğu doğrultusunda

Çizim 3.O.T.Ç. Mezarları

Çizim 2. E.T.Ç. Mezarları